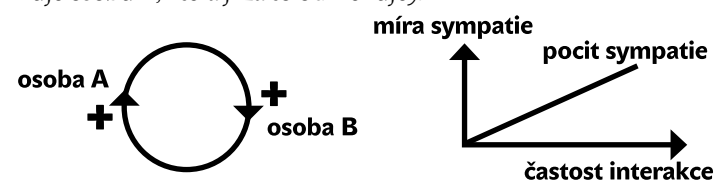

Sympatie a přátelství

Také ve vnímání lidí se uplatňuje princip kategorizace jako ve vnímání věcí, třídíme je do určitých významových kategorií a umísťujeme je pomyslně mezi takovými póly, jako např. inteligentní a neinteligentní, vřelí a chladní, důvěryhodní a nedůvěryhodní. Samozřejmě se nám jeví jako více či méně sympatičtí či nesympatičtí, pokud nás zaujali nějakou svou povahovou vlastností.

Slovo sympatie pochází ze spojení dvou řeckých slov a znamená přichylnost mezi lidmi, opakem je nesympatie (antipatie) či averze. V takové kategorizaci se uplatňují zobecnění našich minulých zkušeností: za sympatické pokládáme ty osoby, které jsou psychologicky podobné těm, se kterými jsme měli kladné zkušenosti, které pro nás byly zdrojem určitých „odměn“ (tj. něčeho příjemného). Taková zobecnění se potom rozšiřují, takže sympatickým lidem přisuzujeme i takové vlastnosti, jako je zejména důvěryhodnost a další, ačkoli s nimi vůbec nemusí souviset (podvodníci se snaží být sympatičtí, aby byli důvěryhodní). Za velmi sympatické pokládáme také jedince, kteří svým chováním vůči nám posilují naše sebepojetí a sebehodnocení, tj. kteří nám projevují obdiv, uznání apod. Proto nás sympatičtí lidé přitahují, rádi vyhledáváme jejich přítomnost a styky s nimi, máme je rádi. Máme rádi ty, kteří mají rádi nás. Sociální psychologové zjistili, že se zde uplatňují kruhové vztahy: máme tendenci odměňovat (tj. působit příjemně) ty, kteří nás odměňují. Sympatie vede k častějším interakcím se sympatickými osobami a častost těchto interakcí vede k narůstání pocitu sympatie. Obě uvedené zákonitosti vyjadřují následující dvě schémata (znaménka + znamenají odměny – osoba A odměňuje osobu B, která jí za to odměňuje):

Sympatie je druh pocitu, který může přerůst ve vztah přátelství nebo i lásky. Zajímavá jsou zjištění, že: 1. hezcí lidé jsou považováni za sympatické; 2. odměny nám poskytované sympatickými osobami jsou účinnější než odměny nám poskytované nesympatickými osobami, ale 3. osoba A se jeví osobě B jako sympatická potom, co změnila svůj negativní vztah k B, a odměny, které osobě B potom poskytuje, jsou vnímány jako velmi

pozitivní. Dalším zdrojem sympatie je, vedle kategorizace a odměňování, projevování pozitivních vlastností, jako např. přívětivosti, zásadovosti atd.

Stejně zákonitosti se projevují u vzniku antipatií, z nichž některé mají zvláštní zdroj: např. bojujeme-li sami s obezitou, nemáme rádi tlusté lidi, protože nám připomínají odmítaný obraz nás samých (nesympatičtí nám mohou být vůbec lidé, kteří nám připomínají naše slabosti), a odmítáme i ty, které vnímáme jako dokonalejší, než jsme my sami, protože mají něco, co my nemáme, ale rádi bychom to měli. Tak se v takovém případě antipatie mísí se závisí.

Sympatie je pocit, který může přerůst v přátelství, tj. ve zvláštní druh mezilidského vztahu, který je pro život velmi důležitý. La Rochefoucauld sice napsal, že to, „co lidé nazvali přátelstvím, je jenom společností, vzájemným sdílením zájmů, výměnou dobrých služeb a stykem, z něhož chce sobectví vždycky něco vytěžit“, ale to neplatí pro skutečné, pravé přátelství, jehož podstatnými znaky (podle G. Wiswede, 2004) jsou: sympatie, otevřenost, sdílení intimity, důvěra, obětavost, pohotovost pomoci a další. Podle I. Leppa (1965) může přátelství vznikat na všech rovinách lidského setkávání a překračuje hranice národů, ras a tříd. Přátelství může být složkou různých forem mezilidských vztahů, např. mezi učitelem a žákem, a sociolog G. Simmel (1920) dokonce soudil, že formou přátelství je i manželství.

Zajímavé je, že téměř 30% přátelství vzniká ve velkých městech mezi sousedy a 45% z nich zaniká, když se odstěhují. Je však třeba rozlišit mělká a hluboká, pravá a nepravá (účelová) přátelství. Výrazným typem přátelství je vztah Hamleta a Horatia v Shakespearově Hamletovi. Mezi muži vznikají hlubší přátelství než u žen a utvářejí se na základě společných aktivit (přátelství mezi vojáky ve válce, mezi studenty apod.); u žen mají přátelství spíše emocionální základ. Některá přátelství mezi muži a ženami mohou mít z jedné nebo z obou stran skrytý erotický základ, jak ukázalo přátelství mezi básníkem Ch. Baudelairem a paní Sabatierovou, kteří se milovali, ale zůstali jen přáteli. Přátelství odkrývají „příbuznost duše“, napsal A. Maurois (O lásce a přátelství, 1935) a vystihl tím onu hlubokou vnitřní rezonanci mezi lidmi, která dává vznik přátelství, mezilidskému vztahu, bez něhož se mnozí lidé cítí být příliš osamělí. Dokonce slavný tvrdý politik Bismarck řekl: „Trochu přátelství je pro mne cennější než obdiv celého světa.“ ■

Kresby: Luděk Barta

František Houdek Přátelství budiž pochváleno v každém oboru

Může být přátelství silnější než vědecké či umělecké ambice? Má šanci přežít v bitvě o kariérní postup, prestiž, společenské či odborné uznání? Ano, má šanci! Tak by určitě odpověděl Fridrich Wöhler, Justus von Liebig, Godfrey Harold Hardy a John Edensor Littlewood. A jejich přátelské vztahy by byly toho nejpád-
nějším důkazem.

Vynikající němečtí chemici 19. století, rezervovaný Friedrich Wöhler a výbušný Justus von Liebig, se přátelili celý svůj vědecký život a publikovali spolu řadu významných prací. Přitom působili každý jinde (první v Göttingenu, druhý v Giessenu a pak Mnichově), takže se vídali jen zřídkak. Svá setkání pak trávili tak, že se spolu zavřeli v salonku a celou noc kouřili doutníky, pili pivo a mastili whist.

Angličtí matematici Godfrey Harold Hardy a John Edensor Littlewood svorně spolupracovali šestatřicet

let (do smrti prvního z nich v roce 1947) a ruku v ruce vytvořili dílo, které ovládalo světovou čistou matematiku po většinu první poloviny 20. století. A přitom byli tak rozdílní! „Lev salonů“ Hardy, který se mimochodem považoval „jeden krátký čas za pátého nejlepšího čistého matematika na světě“, vystupoval navenek, jezdil na konference, diskutoval tam v kuloárech, avšak nikdy neopomněl zdůraznit, že jeho (o osm let mladší) kolega Littlewood je výrazně lepším matematikem a že on, Hardy, považuje za svůj úspěch, že s ním vůbec dokáže spolupracovat na rovnocenné úrovni, neboť „nevím o nikom jiném, kdo by disponoval tak vyváženou kombinací vhledu, techniky a výkonnosti“.

Naproti tomu nepřilíh průbojný a společenský Littlewood se držel stranou tak důsledně, až vznikla legenda, že Hardy si ho prostě vymyslel, aby na něho mohl svádět

vinu, pokud se v nějaké své větě či důkazu „sekli“.

Jejich přátelství bylo pro všechny lidi z okolí naprostou hádankou. Nestudovali na stejné škole, aby je pojily společné zážitky z mládí. V době své největší produktivity ani nepůsobili na stejné univerzitě. A k zoufalství místních drben žádný z nich o tom, kdo k jejich přátelství udělal první krok a jakým způsobem vlastně spolupracují, neprozradil ani slovo.

Oba přitom byli, jak to u matematiků bývá, osobnosti navýsost svérázné; jednou z jejich pracovních zásad kupříkladu bylo, že jestliže jeden napíše druhému dopis (většinu doby spolupráce Hardy působil v Oxfordu, Littlewood v konkurenční Cambridge), adresát nejenže na něj nemusí odpovědět, ale když nebude mít náladu, není povinen ho ani přečíst! Pochváleno budiž takové, nároků prosté, přátelství... ■

Libuše Koubská
Přátelství
má modrou
záři v očích

Zkušený znalec života, francouzský romanopisec a esejista André Maurois, napsal před sedmdesáti lety pozoruhodnou knížku *Un art de vivre – Umění žít*. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány brilantním radám – jak myslet, milovat, pracovat, řídit, stárnout. Dokonce jak zemřít. Vypadá to, že Maurois nezapomněl na nic. Jeden z podstatných fenoménů, který by člověk měl také umět pěstovat, ba zacházet s ním jako s drahou masťou, však přece schází: přátelství.

„Mně to slovo zní zprofanovaně, neupřímně. Nepoužívám ho. Patetické slovo z minulého století,“ řekl k přátelství v pražské literární kavárně Jericho muzikant a spisovatel Vlastimil Třešňák. Dost tvrdě, jak se sluší na někdejšího undergroundového písničkáře, ostatně proč ne, když v dnešním vyjadřování panuje všeobecný binoc: když vám vaše přítelkyně s pláčem zvěstuje, že její přítel má milenkou, ještě před dvaceti lety by se v tom vyznal leda čert. Vy jako moderní člověk se však bystře orientujete a odušíte, že jste přece vždycky říkali, že ten její Tonda je syčák nevěrný... ■

Přátelství je jako *vzácná mast...*

At se slova přítel, přítelkyně, přátelství posunula, vyprázdnila, stala kýčem, stejně platí, že vztah dvou lidí, kteří se mají dlouhodobě, nezištně a bez předpokladů rádi, má mimořádnou cenu. I kdybychom se na to dívali jen utilitárně, podle psychologů čas strávený s přáteli je důležitou složkou obnovy psychických i fyzických sil. Utilitárně se ale nedívejme, to bychom nikam nedošli, už Aristoteles, když sestavoval typologii přátelství, dělil je do tří sort: pro užitek, pro radost a – opravdové. Ten třetí druh se do konzumní společnosti, která staví na soutěživosti, individualismu a sebestřednosti, zřetelně nehodí.

V poslední době ovšem sociologové přicházejí s tím, že přibývá lidí, kteří touží po důvěře a vzájemnosti, porozumění a opoře. Tedy po hodnotách, které vám pouzí dobří známí nemožou poskytnout. Ani vy – jejich dobří známí – jim.

Podle jedné příšerně sentimentální odrhovačky z osmdesátých let je přátelství někdy víc než láska, je to víra v to, že ruka svírá pevně jinou dlaň. Podle Velkého sociologického slovníku Univerzity Karlovy se jedná o reciproční vztah spojující dvě osoby na základě vzájemných sympatií, které nemají sexuální charakter. Tento vztah je v opozici vůči čistě instrumentálnímu a neosobnímu vztahům, na nichž je založena nezanedbatelná část moderní společnosti. Podle mé konkrétní zkušenosti má přátelství modrou září v očích. Nebojím se s ním na moři, ani když se přiznává devátá vlna. Zastane se mě, i když nejsem v právu. Naše prvorozené děti se narodily ve stejný den. Už desítky let posílá mnohastránkové povzbudivé dopisy, psané rukou. O Vánocích přichází na Hod boží. Proč, na to odpověděl už Cicero, který považoval přátelství za nejvyšší dar z Olympu. ■

Michael W. Pospíšil Přátelství a láska

Přátelství či láska jsou pojmy silně abstraktní. Co vlastně přesně znamenají? Existuje jejich definice? Myslím, že ne, přestože pokusů bylo učiněno od starověku až dodnes tisíce či statisíce. Používáme tyto pojmy bez toho, abychom si je uměli vysvětlit. Přesto, anebo právě proto zaujímají významné místo v životě každého jedince. Byla o nich napsána nekonečná řada románů, divadelních her, poezie, povídek, písniček, natočeno mnoho filmů. Zvláštní situace... Zmíněné pojmy se každodenně používají v odborném jazyce lidí s vědeckými tituly, psychiatři, psychologové, psychoanalytici a jiní duševní poradci včetně kněží všech náboženství i sekt je skloňují na všechny způsoby. Lidé jsou schopni pro lásku i přátelství pokládat životy.

Na druhou stranu se tyto pojmy mnohokrát v historii banalizovaly, až se jim člověk začal smát. Jen si vzpomeňte na hesla typu „Se Sovětským svazem na věčné časy“ – to přece bylo o přátelství dvou (vlastně mnoha) národů. Existovala dokonce oficiální instituce, zvaná Svaz československo-sovětského přátelství... Zde působili profesionální „dělníci“ těch vznešených citů. V této souvislosti si nemohu nevzpomenout na projevy předlistopadových politiků, kteří plácali o tradičním československo-sovětském, indonéském, vietnamském, jemenském a dalším přátelství (dosadte si sami, dle cíle představitelů tehdejší moci). To mě zvláště bavilo, protože všem bylo jasné, že většina Čechů v citovaných zemích zcela jistě nikdy nebyla, nehledě k tomu, že ani nevěděli, na které části globu se nalézají...

Přestože láska i přátelství nejsou snadno definovatelné pojmy, patří bezesporu k těm nejkrásnějším pocitům, které člověkem dokáže pořádně zamávat. Kdo by si nevzpomněl na svou první lásku, kdo by nebyl schopen jmenovat alespoň jednoho opravdového přítele. Tady mě napadá, jakou úlohu hraje čas. Sebesilnější láska časem slábne, zatímco přátelství časem většinou sílí. A co mají láska a přátelství společného? Asi to, že když prudce zaniknou, mění se v nenávist a nepřátelství. Negativní podoby těchto citů či stavů mívají silnější podobu než jejich formy pozitivní. A tak se snažme, zvláště v období vánočním, navigovat raději v kladných hodnotách. ■